

Ivana Zajc

Damijan in Lucija Stepančič: Arsenije!

Dob pri Domžalah: Miš, 2017.

Slikanica *Arsenije!* je plod sodelovanja uveljavljenega avtorskega dvojca pisateljice Lucije Stepančič in ilustratorja Damijana Stepančiča, v kateri ustvarjalca (podobno kot v predhodni slikanici z naslovom *Anton!*) spregovorita o vojni izkušnji. Gre za zgodbo iz življenja mladega Arsenija Simića. V vojno je bil vpoklican na dan lastne svatbe in že med svojo prvo bitko je zaradi eksplozije oglušel ter na bojišču obležal v nezavesti. Ker so mislili, da je mrtev, se je prebudil v vrsti trupel v nasprotnikovem taboru, njegove najbližje pa so že obvestili, da je med bitko padel. Za mladega vojaka so "sovražniki" lepo poskrbeli in ugotovili, da ima okvarjen sluh, nato pa so ga ob izmenjavi ujetnikov izpustili. Tako se je Arsenije na domačih vratih prikazal prav med sedmino, na kateri so objokovali njegovo smrt. Pogrebci so se od strahu razbežali na vse strani, edino njegova mlada žena se ga ni ustrašila: "Ona je smrt poznala tako dobro, da se je ni več bala." Ta neverjetna zgodba je postala del vaških pripovedi, da pa je resnična, izvemo na zadnji platnici, kjer Arsenijev vnuk Marko Simić opiše svojega dedka, ki je bil vojni invalid (med cersko bitko je namreč oglušel, imel pa je tudi težave z govorom).

Besedilo Lucije Stepančič je jedrnato, izpisano z vidika vojaka Arsenija Simića. Slednji je fokalizator zgodbe, kar omogoči zanimiv besedilni učinek, saj so vsi prizori pripovedi bralcu podani v tišini, tako, kakor jih je

doživel Arsenije. Tako se zgodba bolj približa bralcu in poglobi občutek neposredne izkušnje. Vojna vihra je prikazana skozi oči preprostega mladeniča, ki se kar naenkrat znajde v vojaški uniformi, pri čemer so poudarjene nerazumljivost in neverjetna grobost vojne ter krutost nenadne smrti. Pripoved je prečiščena, poteka hitro in učinkovito zariše dramaturški lok; moti le izrazito dolga poved na predzadnji strani, v kateri posamezne informacije zaradi prezasičenosti ne pridejo do izraza, zato deluje, kot da je bila na silo pripojena k siceršnjemu tekstu. Sicer pa besedilo naniza le nekaj detajlov, ki zgodbo večinoma učinkovito poglabljajo. Izpostavijo namreč drobne izraze medsebojne pomoči in razumevanja, ki si jih naklanjajo vojni nasprotniki. Kažejo se v malih gestah, s katerimi je "strašni sovražnik" poskrbel za Arsenija in mu vrnil "vse, kar je imel po žepih, vse fotografije in cigarete, denarnico z vsem denarjem ter poročni prstan. V paketu ni manjkala niti najmanjša reč." Nemci so poskrbeli, da se je Arsenije, ki so ga bližnjim vzeli na svatbi, vrnil na svojo sedmino.

Ilustrator Damijan Stepančič za vsako slikanico posebej iznajde posebno likovno govorico, hkrati pa je njegov avtorski slog zelo prepoznaven. Ilustracije se gibljejo v temnih odtenkih, vizualna obravnava motivov je izjemno ekspresivna in spodbuja aktivno delo s slikanico, saj terja dejavno branje, ki ga nujno spremlja pogovor o prebranem. Slikanica je namreč drzna, v njej je brez olepšav prikazana grenkoba vojne in nenadne, krute smrti. Upodobljena so denimo bleda trupla, ki so postavljena v ravno vrsto in označena z listki, ki jih identificirajo; bojevanje je prikazano kot nevarno prerivanje teles. Žariščenje v ilustracijah je širše kot v besedilu, saj podobe ne zajamejo le protagonistovega zornega kota, ampak podajajo širši pogled na dogajanje. Bralec preko vrhunske ilustracije doživi mrzlo zemljo, trdo kovino, temno ozračje, strah in šok vojakov na obeh straneh. Pogubna atmosfera je poudarjena s ponavljajočim se simbolom smrti, krokarjem, ki na eni od ilustracij razprostre krila nad truplom vojaka.

Slikanica se prek neverjetne zgodbe vojaka ukvarja s temo medčloveškega nasilja in smrti. O vplivu nasilnih vsebin na otroke, na primer prizorov streljanja, se govori vsaj že od šestdesetih let minulega stoletja, ko so predšolski otroci v eksperimentu Bandure in sodelavcev agresivno vednjenje, ki so ga opazovali na posnetku, pozneje posnemali pri igri. V lanski raziskavi na univerzi v Ohio so dokazali, da so se osem- in dvanajstletniki, ki so gledali izseke filma s strelskimi obračuni, zatem igrali mnogo agresivneje. Igre njihovih vrstnikov, ki so gledali nenasilne dele istega filma, so bile mirnejše. Raziskava pa je naredila še korak dlje: med igračami je bila tudi prava pištola, seveda brez nabojev. Raziskovalce je zanimalo, kako

se bodo otroci vedli ob srečanju s pravim orožjem. Približno 83 % jih je pištolo našlo, od teh jo je 27 % nemudoma izročilo raziskovalcem, ki so jo odstranili iz prostora. Razlika med otroki, ki so pred tem gledali posnetke streljanja, in otroki, ki teh vsebin niso gledali, je bila v tem, da so med prvimi pritisnili na petelina oziroma s pištolo kam "ustrelili" skoraj vsi, medtem ko v drugi skupini tega ni storil skoraj nihče. Prvi so povprečno streljali dvakrat oziroma trikrat, orožje pa so v rokah držali do petkrat dlje kot otroci v drugi skupini. Največkrat je petelina otrok sprožil dvajsetkrat; eden od udeležencev eksperimenta je "streljal" na pešce, ki so hodili mimo oken, drugi v svojega vrstnika.

Ni dvoma, da otroke in najstnike vznemirjajo tabu teme. Če nasilje med ljudmi v njih ne bi sprožalo zanimanja, vprašanj in dilem, na policah trgovin z igračami najbrž ne bi bilo plastičnih pištol ter mečev. Prek soočenja s tovrstnimi vsebinami želijo otroci najverjetneje razrešiti svoja notranja vprašanja o človekovem trpljenju. Kakšen stik z nasiljem otrokom in mladostnikom nudi sodobna družba? Filmi, video igre, televizijski programi itd. so polni tovrstnih vsebin, v medijih, ki jih spremljajo otroci, je pogosto prisotna propaganda bojevanja kot nečesa pozitivnega in adrenalinskega. Primer so video igre s streljanjem in zasledovanjem, ki nagrajujejo posameznikovo agresivnost in v katerih je vojna prikazana kot tekma, ki je igralcu v užitek. Tovrstne igre posamezniku kot po tekočem traku servirajo anonimna (bodoča) trupla, ki jih mora čim hitreje eliminirati. Take reprezentacije so daleč od resnične človeške izkušnje v vojnih okoliščinah. Več študij je tudi potrdilo, da obstaja povezava med nasilnimi vsebinami video iger in agresivnostjo otrok. Tudi televizijske predstave o vojni neredko reducirajo njene razsežnosti – pod taktirko ameriške kulture nastajajo denimo filmi, ki idealizirajo vojno nasilje in v katerih so ameriški vojaki prikazani kot heroji.

Poenostavljene podobe nasilja so izjemno problematične, posebej tiste, ki ga glorificirajo. Po drugi strani pa mladim ne naredimo usluge, če jih skušamo popolnoma izolirati od vsake vsebine, ki kaže temno plat človeške narave. Tako odstranitev vsakršnih problemskih vsebin iz otroške in mladinske književnosti ne bi bila smotrna, saj gre za prostor, v katerem so mladi lahko izzvani ter lahko razrešijo določene stiske. Tega s pasivno konzumacijo prizorov nasilja, ki jih zgolj za dvig srčnega utripa in popolnoma nekritično uporablja pop kultura, ne morejo doseči. Zato je po mojem mnenju v času, zasičenem s kričečimi podobami, ki želijo potrošnika zgolj pritegniti, ne da bi ga hkrati kakor koli notranje obogatile, ključna umetnost. Ne gre zgolj za to, *kaj* je prikazano, ampak predvsem za to, *ka-*

ko je prikazano. Knjiga *Arsenije!* nudi pretresljivo in večplastno izkustvo medčloveškega nasilja. Vojno prikazuje v njeni realni krutosti in nedoumljivosti. To stori v nekaj jasnih potezah, neposredno in brezkompromisno. Umrli imajo ime in identiteto ter niso le anonimna četa, brezimna figura na vojni šahovnici. Vojaki imajo čustva in osebnosti. Arsenije poleg sebe vidi denimo truplo vojaka, ki se ga spominja kot enega največjih razgrajcev, "zdaj pa nepremično leži z odprtimi usti in očmi ter z ogromno rano na glavi". S spojem besednega in vizualnega delo izjemno učinkovito spregovori o nasilju in smrti, ob tem pa kaže subtilno pozornost do različnih stanj človekovega bivanja. Pokaže namreč medsebojno sovraštvo vojnih nasprotnikov, pa tudi empatijo, ki jo čutijo do prizadetih, pokaže ljubezen nesrečne neveste, njen obup ob domnevni smrti ljubega in njeno presenečenje ob njegovi vrnitvi. Delo z nekaj zamahi oblikuje prepričljivo podobo vojne z vsem, kar ta prinaša. V slikanici *Arsenije!* vojna ljudi ne razdeli na "dobre" in "zle", saj si nasprotniki med seboj pomagajo in – kolikor morejo – drug drugemu vračajo dostojanstvo. Slikanico je mogoče označiti kot naslovniško odprto oziroma večnaslovniško slikanico, saj se bo gotovo dotaknila tudi starejšega bralca. Otrok ali najstnik bo lahko ob tem kvalitetnem, večplastnem vpogledu v pojav vojne, pa tudi ob pogovoru o prebranem in ob analizi občutkov, ki jih v njem sproža slikanica, razrešil določena notranja vprašanja, ki jih ob enostranskih prikazih stvaritev množične kulture nikakor ne bi mogel.